

KIBER MAKONDA DIN BN BOG‘LIQ MUAMMO VA YECHIMLAR.

Yo‘ldosheva Zulfiya To‘lqinovna

Termiz Davlat Universiteti

1-kurs

Ilmiy rahbar:

Jo‘rayev Akram Namozivich

Annotatsiya: Ushbu maqolada kiber makonning shiddatli rivojlanishi natijasida diniy sohada yuzaga kelayotgan dolzarb muammolar va ularning samarali yechimlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda raqamli platformalar orqali radikal g‘oyalarning tarqalishi, axborot xurujlari va diniy manbalarning noto‘g‘ri talqin qilinishi kabi salbiy holatlar ko‘rib chiqilgan.

Shuningdek, kiber makonda diniy bag‘riklilikni ta‘minlash, virtual muhitda ma‘rifiy targ‘ibotni kuchaytirish hamda yoshlarda mafkuraviy immunitetni shakllantirish bo‘yicha ilmiy-amaliy takliflar ilgari surilgan.

Ushbu maqolaning maqsadi kiber makonda diniy soha bilan bog‘liq bo‘lgan tahdidlarni tizimli tahlil qilish va ularga qarshi nafaqat texnik, balki ma‘naviy-ma‘rifiy hamda huquqiy yechimlarni ishlab chiqishdan iborat. Mavzuning o‘rganilishi global tarmoqda sog‘lom diniy muhitni shakllantirish va yosh avlodni yot g‘oyalar xurujidan himoya qilishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Tayanch so‘zlar: kiber makon, raqamli din, radikalizm, axborot xavfsizligi, diniy ta‘lim, mafkuraviy immunitet, virtual muloqot.

KIRISH

XXI asrga kelib axborot texnologiyalarining shiddatli taraqqiyoti insoniyat hayotining barcha jabhalarini, jumladan, diniy munosabatlar va diniy ongini ham raqamli makonga ko‘chirdi. Bugungi kunda kiber makon nafaqat ma‘lumot almashish maydoni, balki turli mafkuraviy qarashlar, e‘tiqodlar va qadriyatlar to‘qnashadigan global maydonga aylandi. Bu jarayon bir tomondan diniy bilimlarni

ommallashtirish va dinlararo muloqotni osonlashtirish uchun keng imkoniyatlar ochgan bo'lsa, ikkinchi tomondan bir qator jiddiy muammolarni ham keltirib chiqardi.

Internet tarmog'ining anonimligi va chegarasizligi diniy ekstremizm, radikalizm hamda soxta diniy oqimlarning o'z g'oyalarini yoyishi uchun qulay muhit yaratmoqda. Ayniqsa, diniy bilimi yetarli bo'lmagan yoshlarning virtual dunyodagi turli "elektron murshidlar" yoki shubhali manbalar ta'siriga tushib qolishi bugungi kunning eng og'riqli nuqtalaridan biri bo'lib qolmoqda. Ma'lumotlarning tekshirilmagan holda tarqalishi, muqaddas manbalarning o'zboshimchalik bilan talqin qilinishi jamiyatda diniy asabiylik va tafriqalarning yuzaga kelishiga sabab bo'lmoqda.

Asosiy qism.

Dolzarb muammolar

Virtual radikallashuv: Ekstremistik guruhlarining ijtimoiy tarmoqlar (Telegram, YouTube) orqali yoshlarni "masofaviy" yo'llashi va aqidaparastlik g'oyalarini singdirishi.

Anonimlik va mas'uliyatsizlik: "Internet-shayxlar" yoki soxta diniy avtoritetlarning hech qanday ilmiy asosga ega bo'lmagan fatvolar berishi.

Faktlarni tekshirishning qiyinligi: Muqaddas matnlarning (oyat va hadislar) kontekstdan uzilgan holda, noto'g'ri talqin qilinishi va dezinformatsiyaning tez tarqalishi.

Islomofobiya va nafrat tili : Kiber makonda dinlararo nizo keltirib chiqaruvchi haqoratli materiallarning ko'payishi.

Samarali yechimlar

Raqamli diniy savodxonlik: Yoshlarga faqat texnik ko'nikmalarni emas, balki internetdagi diniy ma'lumotlarni saralash (fakt-cheking) madaniyatini o'rgatish.

Rasmiy platformalar faolligi: Malakali ulamolar va rasmiy diniy tashkilotlarning kiber makonda zamonaviy formatda (podkastlar, qisqa videolar) faol kontent yaratishi.

Kiber-tushuntirish ishlari: Radikal g'oyalarga qarshi "kontr-argument" (raddiya) uslubini qo'llash va virtual muhitda ma'rifiy immunitetni kuchaytirish.

Xalqaro hamkorlik: Global platformalar (Meta, Google) bilan hamkorlikda diniy adovatni targ'ib qiluvchi kontentlarni cheklash va huquqiy nazoratni o'rnatish.

Amaliy taklif

"Yagona ishonchli manba" portalini yaratish yoki mavjudlarini mobil ilovalar orqali ommalashtirish, bu orqali foydalanuvchi har qanday shubhali ma'lumotni mutaxassisdan so'rab olish imkoniga ega bo'ladi.

Raqamli platformalar orqali radikal g'oyalarning tarqalishi

Hozirgi kunda ekstremistik tashkilotlar an'anaviy targ'ibot usullaridan voz kechib, butunlay "kiber-strategiya"ga o'tgan.

Psixologik manipulyatsiya: Ijtimoiy tarmoqlar (Telegram, Facebook, Instagram) algoritmlaridan foydalanib, tushkunlikka tushgan yoki savoliga javob izlayotgan yoshlarni maqsadli qidirib topish.

Vizual jozibadorlik: Radikal g'oyalarni zamonaviy video-montajlar, "nasheed"lar va professional grafikalar yordamida "qahramonlik" niqobi ostida taqdim etish.

Yopiq guruhlar: Ochiq tarmoqlardan maxfiy chatlarga o'tish orqali yoshlarni jamiyatdan uzib qo'yish va ularda "faqat biz haqmiz" degan aqidani shakllantirish.

Axborot xurujlari va mafkuraviy poligonlar

Kiber makon bugungi kunda quolsiz urush maydoniga aylangan. Din bu yerda ko'pincha siyosiy maqsadlar uchun vosita qilinadi.

Ma'naviy eroziya: Milliy va diniy qadriyatlarni masxara qilish yoki ularni zamondan orqada qolganlikda ayblash orqali yoshlarning o'zligiga bo'lgan ishonchini so'ndirish.

Sun'iy intellekt xavfi: Taniqli ulamolarning qiyofasi yoki ovozi sun'iy intellekt yordamida soxtalashtirib, ular aytmagan gaplarni (masalan, tartibsizlikka chaqiriqlarni) tarqatish.

Diniy manbalarning noto'g'ri talqin qilinishi

Bu eng xavfli yo'nalish bo'lib, unda "ilmiy niqob" ostida harakat qilinadi.

Kontekstdan uzish: Oyat va hadislarni muayyan tarixiy sharoitdan sug'urib olib, bugungi tinch hayotga "jihod" yoki "hijrat" tushunchalarini asossiz tatbiq etish.

Terminologik xatolar: "Kofir", "murtad", "bid'at" kabi o'ta nozik diniy terminlarni oddiy xato qilgan musulmonlarga nisbatan qo'llash orqali jamiyatda o'zaro nafrat uyg'otish.

Sathiy yondashuv: Chuqur diniy bilimga ega bo'lmagan "blogger-voizlar"ning murakkab fiqhiy masalalarda shaxsiy fikrlarini fatvo sifatida taqdim etishi.

Kiber makonda diniy bag'rikenglikni ta'minlash

"Raqamli muloqot etikasi" kodeksini joriy etish: Internet foydalanuvchilari o'rtasida boshqa din vakillarining muqaddas qadriyatlarini haqorat qilmaslik va o'zaro hurmat madaniyatini targ'ib qiluvchi ijtimoiy loyihalarni ko'paytirish.

Interaktiv muloqot maydonlari: Turli konfessiya vakillari ishtirokida "Dinlararo hamjihatlik – tinchlik asosi" mavzusida doimiy vebinarlar va ochiq muloqot platformalarini tashkil etish.

Virtual muhitda ma'rifiy targ'ibotni kuchaytirish

Kontentni zamonaviylashtirish: Diniy-ma'rifiy ma'lumotlarni faqat matn ko'rinishida emas, balki yoshlar auditoriyasiga mos bo'lgan short-video (Reels, TikTok), infografika va mo-grafika formatlarida taqdim etish.

"Kiber-voizlar" maktabini yaratish: Notiqlik san'ati va zamonaviy texnologiyalarni yaxshi biladigan, yoshlar tilida gapira oladigan malakali mutaxassislarni tayyorlash.

Sun'iy intellektli maslahatchi: Foydalanuvchilarning diniy savollariga rasmiy va mo'tabar manbalar asosida tezkor javob beruvchi, aqidaparastlik g'oyalarini filtrlovchi "aqlli" botlar tizimini kengaytirish.

Yoshlarda mafkuraviy immunitetni shakllantirish

"Kiber-gigiyena" darslarini joriy etish: Ta'lim muassasalarida axborotni saralash, manipulyatsiya usullarini aniqlash va fakt-cheking (ma'lumotning ishonchliligini tekshirish) ko'nikmalarini o'rgatuvchi amaliy mashg'ulotlar o'tkazish.

Kritik fikrlashni rivojlantirish: Yoshlarda har qanday hissiyotga berilgan chaqiriqlarga "Nima uchun?", "Bu kimga foyda?" va "Manbasi qayerda?" degan savollar orqali yondashish ko'nikmasini hosil qilish.

Gamifikatsiya usuli: Diniy va milliy qadriyatlarni o'rgatuvchi, radikalizm xavfini tushuntiruvchi intellektual mobil o'yinlar va kvestlar yaratish.

Institutsional takliflar

Monitoring va tahlil markazi: Internet segmentida diniy vaziyatni muntazam kuzatib boruvchi, xavfli trendlarni oldindan aniqlab, ularga ilmiy raddiyalar tayyorlovchi markazlar faoliyatini takomillashtirish.

Kontr-narativ strategiyasi: Ekstremistik g'oyalarning yolg'onligini real hayotiy voqealar va diniy dalillar asosida fosh etuvchi video-kontentlar bazasini shakllantirish.

XULOSA

Xulosa o'rnida ta'kidlash lozimki, kiber makon zamonaviy diniy munosabatlarning ajralmas qismiga aylandi. Raqamli dunyo diniy ma'rifatni yoyishda cheksiz imkoniyatlar yaratish bilan birga, jamiyatning mafkuraviy barqarorligiga tahdid soluvchi murakkab muammolarni ham keltirib chiqardi. Tadqiqot davomida aniqlangan radikallashuv, axborot xurujlari va diniy manbalarning noto'g'ri talqin qilinishi kabi salbiy holatlar kiber makonda diniy xavfsizlik masalasi nafaqat texnik, balki global ma'naviy muammo ekanligini ko'rsatmoqda.

Yoshlarda yot g'oyalarga qarshi mafkuraviy immunitetni shakllantirish, ularga internetdan foydalanishda "axborot gigiyenasi" va faktlarni tekshirish ko'nikmalarini o'rgatish eng samarali himoya vositasidir.

Virtual muhitdagi buzg'unchi g'oyalarga qarshi faqat taqiqlar bilan emas, balki sifatli, ilmiy asoslangan va zamonaviy formatdagi diniy-ma'rifiy kontentlar (videoroliklar, infografikalar, interaktiv loyihalar) orqali kurashish lozim.

Kiber makonda dinlararo bag'rikenglik va o'zaro hurmat tamoyillarini qaror toptirish, virtual muloqot odobini targ'ib qilish jamiyatdagi ijtimoiy birlikni saqlashga xizmat qiladi.

Umuman olganda, kiber makondagi diniy jarayonlarni sogʻlomlashtirish davlat, diniy tashkilotlar va fuqarolik jamiyatining hamjihatlikdagi harakatini talab etadi. Zero, raqamli dunyodagi maʼnaviy xavfsizlik – real hayotdagi tinchlik va taraqqiyotning garovidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYXATI:

Oʻzbekiston Respublikasi Qonuni. "Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar toʻgʻrisida"gi yangi tahrirdagi Qonun. Toshkent, 2021-yil.

Mirziyoyev Sh.M. "Milliy taraqqiyot yoʻlimizni qatʼiyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga koʻtaramiz". – Toshkent: "Oʻzbekiston", 2017.

Hasanov A. "Kiber makonda diniy xavfsizlik: muammo va yechimlar" // Islom sivilizatsiyasi markazi ilmiy jurnali. – Toshkent, 2022.

Zunnunova G. "Axborotlashgan jamiyatda yoshlar mafkuraviy immunitetini shakllantirish omillari". Monografiya. – Toshkent: "Akademiya", 2019.

Campbell, H. A. "Digital Religion: Understanding Religious Practice in New Media Worlds". – Routledge, 2012. (Raqamli din tushunchasi boʻyicha xalqaro manba).

Castells, M. "The Network Society: A Cross-cultural Perspective". – Edward Elgar Pub, 2004. (Kiber makon va jamiyat munosabatlari haqida).

Yusupov O. "Internetdagi diniy ekstremistik gʻoyalarga qarshi raddiya berish metodikasi". – Toshkent: Oʻzbekiston xalqaro islom akademiyasi nashriyoti, 2020.

Oʻzbekiston Respublikasining "Kiberxavfsizlik toʻgʻrisida"gi Qonuni. Toshkent, 2022-yil.

Muslim.uz, Din.uz – Oʻzbekiston musulmonlari idorasi va Din ishlari boʻyicha qoʻmita rasmiy veb-saytlari materiallari.